

РАДИКАЛНА СТРАНКА У ЈАГОДИНСКОМ И ЋУПРИЈСКОМ ОКРУГУ ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Друга странка која је основала своје одборе у Јагодинском и Ћупријском округу била је Радикална странка. Одбор у Јагодини је основан 1. јануара 1882. године. Тог дана је уписано 46 нових чланова. На састанку месног одбора, за председника одбора изабран је Милан Раденковић, за благајника Сава Шпикља, трговац и за деловођу Васа Димић, суплент. Поред њих, у одбор су изабрани и Таса Ђикић, Јован Маринковић, Љуба Николић, инжињер, Јова Радојевић, Таса Стојковић и Милан Вуковић.¹ У време оснивања одбора, у Јагодини је било укупно 46 чланова, а до половине године приступило је још 13 чланова, тако да је укупно било 59 чланова: Милан Раденковић, Таса Ђикић, Милан Рајковић, Васа Петковић, Јоксим Минић, Јова Маринковић, Тодосије Шумаровић, Таса Ј. Стојковић, Сава Ж. Шпикља, Цветко Миленковић, Димитрије Тодоровић, Андреја Стаменковић, Риста Димитријевић, Сава Илић, Алекса Стаменковић, Јања Костандиновић, Милан Ристић, Павле Михаиловић, Света Младеновић, Јова Радојевић, Аксентије Милићевић, Милан М. Радојковић, Атанасије З. Поливакић, Тодор Ивановић, Михаил А. Николић, Бошко Милосављевић, Милан Костандиновић, Мата К. Аранђеловић, Сава Петковић, Мијаило Ђ. Станојловић, Алекса Илић, Стева Миловановић, Тодосије Николић, Пера Петковић, Антон Шохај, Драгутин Ј. Тирић, Љубомир Мутавцић, Љубомир Николић, Васа Димић, Ђока М. Ђорђевић, Илија Станојевић, Димитрије Костић, Васа Поповић, Петар Рачић, Никодије Савић, Никола Јовановић, Мита Лазић, Стева Јанковић, Јаков Маринковић, Петар Андрејевић, Јова Поповић, Илија С. Рашић, Филип Симић, Сима Стојковић, Михајло Косовљанин, Димитрије Стефановић, Славко Митровић, Лазар Штрбић, Стојан Цветковић.² Стални месни одбор изабран је 1. марта 1882. године. У одбор су изабрани Таса Ђикић, Јова Радојевић, Јова Маринковић, Љуба Николић, Васа Димић, Сава Ж. Шпикља и Таса Стојковић.³

Месни одбор Радикалне странке у Ћуприји основан је 31. децембра 1881. године. За председника одбора изабран је Димитрије Цветковић, трговац и народни посланик, а за чланове Милија Ристић, Никола Поповић, Никола Ристић, Љубомир Момчиловић, Љубомир Сибиновић, Векослав Огледић, инжињер, Јаков Пулка. За деловођу је изабран Лазар С. Николић, а за благајника Никола Ристић. До половине јануара 1882. године било

¹ Самоуправа, бр. 4, 9. јануар 1882. године.

² Лаврентије Павловић, *Радикална странка у Србији пре Тимочке буне према архивској грађи из збирки музеја у Смедереву*, стр. 68-72.

Самоуправа, бр. 4, 9. јануара 1882. године. Јануара 1882. године у месни одбор Радикалне странке изабрани су: Милан Раденковић за председника, и за чланове Јован Радојевић, Јова Маринковић, Милан Вуковић, Таса Ђикић, трговац, Љуба Николић, инжињер, Васа Димић, суплент, Сава Ж. Шпикља, трговац и Таса Стојковић.

³ *Самоуправа*, бр. 47, 13. март 1882. године.

је уписано 40 чланова.⁴ Годину дана по оснивању одбора, у Ћуприји је било уписано 32 члана Радикалне странке.⁵

У Свилајнцу привремени месни одбор Радикалне странке основан је 28. децембра 1881. године на збору на коме је говорио Димитрије Катић. Он је у свом говору изразио своју неописиву радост „*што смо једном дочекали време, да ми, као слободан народ, можемо овако јавно да се састанемо и да се братски договоримо о нашим пословима.*“ По завршетку збора у странку је примљено 34 нових чланова.⁶ За председника одбора изабран је Димитрије Катић, за потпредседника Сима Илић и за благајника Павле Крстић. Остали чланови одбора били су: Драга Милорадовић, Јова Живковић, Илија Душманић и Ђока Милојевић. Свилајначки одбор био је најбројнији са 151 уписаним чланом. Избор сталног месног одбора заказан је за 22. јануар 1882. године у кафани Симе Илића.⁷ Тада су у стални месни одбор изабрани: Димитрије Катић за председника, и за чланове Павле Крстић, Сима Илић, Мика Већиловић, Драга Милорадовић, Јован Живковић, Душманић, Гаја Милорадовић, војник, Живко Милојевић-Марковац.⁸ Павле Крстић, свештеник, изабран је за благајника месног одбора.

Као најбројнија, Радикална странка била је од оснивања на мети владајућих странака и владара. На изборима 1882. године, напредњаци су у Јагодини, а нарочито у Ћупријском округу предузели многе репресалије против радикала. После угушења Тимочке буне 1883. године, посебно долази до прогона чланова странке. После пораза у рату са Бугарском, однос према радикалима се мења, па чак добијају позив за улазак у владу. То је довело до активирања чланства. Питање око уласка у владу било је постављено свим одборима. Одбори из Јагодинског и Ћупријског округа листом су одбацили могућност уласка у владу, а њихови представници на скупштини странке одржане у Нишу фебруара 1886. године, Димитрије Катић, Димитрије Цветковић, Таса Ђикић и Милан Раденковић су то исто поновили, као и представници осталих одбора у Србији. Тада је краљ радикалима поставио три питања: *1. Шта мисли радикална странка о садањем спољном питању? 2. Колико странка, према стеченом искуству и садањим приликама, држи да је остварљиво од њихова програма изнесенога у познатом пројекту устава? Је ли странка склона, с погледом на могућне државне потребе, ступити у споразум поради заједничког рада с другом којом странком?* О спољном питању радикали су узјавили да су увек спремни да бране свим средствима част и интересе српске. Уједно жале што им није дозвољен увиђај у све војне и спољне односе, због чега нису у могућности да сају тачне и одређене одговоре. Радикали су спремни да уложе сву своју снагу да се у споразуму са краљем земља часно изведе из спољног заплета. У делу о програму, радикали да би остали у оквиру својих принципа, свели су захтеве у неколико тачака: 1) За прво време да се укину преки судови, који постоје у неким крајевима; 2) Чим се закључи мир одмах да се поврати редовно стање у земљи. Садашња скупштина да се

⁴ Самоуправа, бр. 8. 18. јануар 1882.

⁵ Самоуправа, бр. 8. 18. јануара 1882. године. У месни одбор Радикалне странке у Ћуприји изабрани су: за председника Димитрије Цветковић, трговац и народни посланик, за благајника Никола Ристић, за секретара Лаза С. Николић, за чланове одбора Милија Ристић, Љуба Сибиновић, Љуба Момчиловић, Векослав Огlediћ, инжињер, Никола Поповић и Јаков Пулка. До тада је било уписано у Радикалну странку 40 чланова.

⁶ Самоуправа, бр. 11, 21. јануар 1882.

⁷ Лаврентије Павловић, наведено дело, стр. 119-123.

⁸ Самоуправа, бр. 14. 24. јануар 1882. године.

распусти, и најдаље за месец дана нареде нови избори за малу скупштину, која би се састала најдаље за два месеца по закључењу мира; 3) Ова скупштина на првом заседању, а у циљу припрема за промену устава, имала би донети законе: 1. О општинама, 2. О штампи, 3. О удружењима, 4. О зборовима и 5. О личној безбедности. Истој се скупштини мора поднети на увиђај целокупно финансијско стање земље, да би она могла предузети мере за што боље уређење тога стања; 4) Најдаље за шест месецо по закључењу ове скупштине да се сазове Велика Народна скупштина за промену устава; 5) Радикална странка сматра да би главне промене у уставу, осим набројаних, требало да буду и ове: 1. Скупштину састављају само посланици народом изабрани. Скупштина је једнодомна. Избор је непосредан, и право избора имају сви пунолетни грађани српски, који уживају грађанска права и плаћају данак, 2. Право иницијативе у законодавству имају и краљ и скупштина, 3. Народна скупштина има искључиво буџетско право, 4. Скупштину сазива краљ сваке године у одређени дан а по потреби и ванредно, 5. Краљ има право да распусти скупштину и у том случају расписују се нови избори, 6. Уставом се имају ујемчити политичке и грађанске слободе, као: лична и имовна безбедност, слобода избора, слобода штампе, слобода удруживања и слобода збора и договора, 7. Уставом се има потпуно утврдити министарска одговорност, 8. Српском грађанину може судити само редован надлежан суд, 9. Смртна казна за политичке кривце укида се, 10. Уставом се утврђује административна подела земље на општине и срезове, који ће се организовати на начелу самоуправе, 11. Уставом се утврђује и обавезна и бесплатна основна настава, 12. Уставом се има завести прогресивна пореза, 13. Главну контролу над свима државним рачунима бира Народна скупштина, 14. Војна је дужност обавезна за сваког. Војска се има држати на висини да одговара спољнем задатку земље. Поводом споразума радикали су у великој већини одлучили да Радикална странка не може ни са којом од других двеју странака у земљи ступити у савез и заједнички рад, због расцепа у странци и губитка поверења у народу. Поред противљења већине одбора, радикали су формирали владу са либералима.

Радикална странка је 19. децембра 1887. године самостално формирала владу, на челу са Савом Грујићем. Честитке радикалској влади упутили су и чланови странке из Поморавља. Из Параћина честитке су упутили: Миленко М. Радојкић, Ђока Јовановић, Лука Стојковић, Мијаило Младеновић.¹⁰ Из Свилајнца честитку је упутио још 22. децембра Атанасије Вучковић, професор.¹¹ Из Ћуприје честитке је упутио Љубомир Момчиловић, трговац.¹² Из Јагодине честитке су упутили: Милан Раденковић, Сима Стојковић, Милорад Павловић, Алекса Вучковић, Лазар Предић, М. Ст. Михајловић, Теофило Стаменковић, Илија Павићевић, Сава Живковић, Драгутин Ј. Тирић, Коста С. Николић, Ђ. Ђорђевић, Цветко Младеновић, Илија Радојковић, П. Петковић, Момировић и Томић, Мика Тодоровић, Тодор Ивановић, Димитрије Стевановић, Тодосије Шумаревић, Коста С. Јовановић, Коста Г. Милосављевић, Милета Марковић, Милосав С. Николић, Ђура Спасић, Димитрије Аћимовић, Срето Којић, Пет. Петковић, Анд. С.

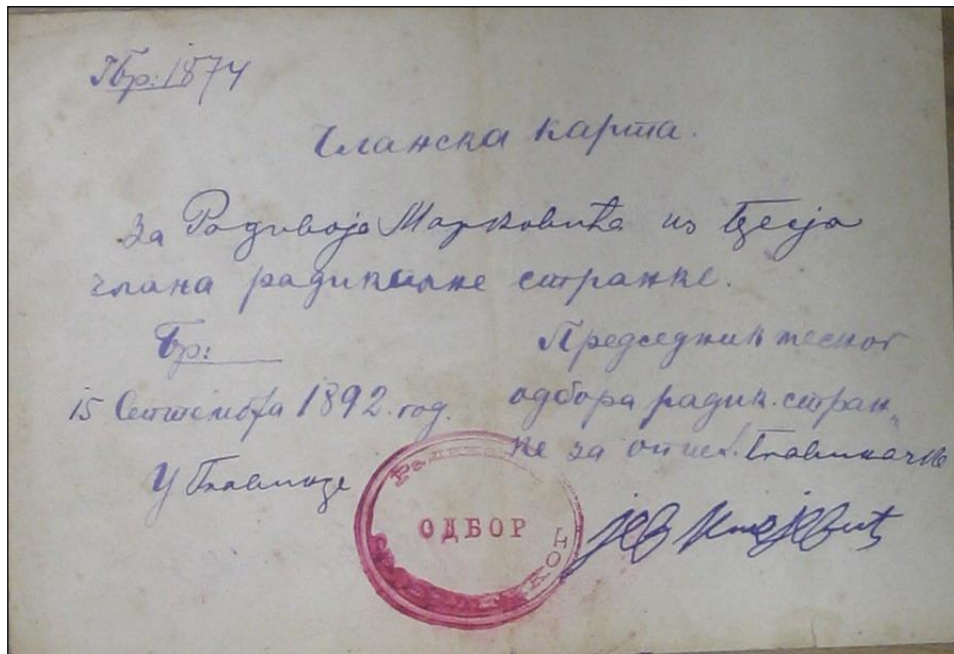
⁹ Историјски архив Јагодине, Начелство окружја ћупријског, В 24/1222. Одговор краљу потписали су, између осталих: Димитрије Катић из Црквенца, Димитрије Цветковић из Ћуприје, Таса Ђикић из Јагодине и Милан Раденковић из Јагодине.

¹⁰ *Одјек*, бр. 2, 3. јануар 1888. бр. 6. 13. јануар

¹¹ *Одјек*, бр. 13. јануар 1888. Таса Ђикић је кандидован на збору Радикалне странке у Јагодини одржаном 8. фебруара.

¹² *Одјек*, бр. 6, 13. јануар 1888.

Тодоровић, Андра Милосављевић, Драгутин Симић, Илија Станојевић, Благоје Андрејевић, Панта Томић, Тодор Николић, Таса Милосављевић.¹³

На скупштинским изборима одржаним 21. фебруара 1888. године, радикали су однели победу у Поморављу. Таса Ђикић је победио у Јагодини са укупно 202 гласа, док је против кандидат Петар Таушановић добио 27. За срез белички изабрани су Данило Анђелковић, Живан Радосављевић и Урош Вукићевић. За срез темњићи изабрани су Милија Миловановић и Васа Миленковић из Милутовца. У Туприји је победио Милија Ристић, који је још у току пре поднева добио 179 гласова, либерално-напредњачки кандидат Величковић 13, а либерални кандидат Микић 3 гласа. У Параћину су апсолутном већином победили Лазар Бошковић из Параћина и Милан Илић из Мириловца (Мириловца). У ресавском срезу победили су такође радикали: Димитрије Катић, Драгољуб Илић и Гаја Милорадовић.¹⁴

Анта Марковић, радикал, председник општине бигреничке, стављен је априла 1888. године у притвор, због убиства свог ванбрачног детета.¹⁵ Почетком јула исте године због убиства Пауна Љубића из Бигренице, окривљени су Анта Марковић, његова жена, његов зет Марјан Кокарић и његов шурак Јанош Трујић. Сматрало се да је то учинио, јер је Паун открио једну заверу Анте Марковића да се убију председник општинског суда Јанко Нонић и члан Паун Вијоровић. До тада су били блиски сарадници и пријатељи.¹⁶

Јачање Радикалне странке наступило је врло брзо, мада је било много случајева ометања рада странке и поништавања избора њихових чланова. У Деспотовцу је половином јула 1888. године полиција сменила председника општине Вула Богосављевића. Када на новим изборима није прошао напредњак Стаменко Симић, срески

¹³ Одјек, бр. 6, 13. јануар 1888.

¹⁴ Одјек, бр. 25, 22. фебруар 1888.

¹⁵ Видело, бр. 43, 15. април 1888. године

¹⁶ Видело, бр. 78, 31. јули 1888. године

начелник је распустио збор под изговором да су повереници изабрани незаконито. Од тада све до јануара 1889. године није сазиван избор. Одбор је после тога одредио избор и о датуму одржавања обавестио Илију Аврамовића. Он није дошао, али је поништио избор јер је изабран радикал за председника општине.¹⁷

Полиција је поништила избор Живана Радосављевића, дугогодишег посланика, за председника општине рибарске, који је изабран 25. јануара 1889. године. Ипак је поново изабран марта исте године.¹⁸

Марта месеца за кмета у Јагодини изабран је Милорад Павловић, радикал. За председника општине Јагодинске 30. јула 1889. године је изабран Милан Раденковић са 103 гласа. Кандидат либерала добио је 31 глас.¹⁹ Поновни избори за општинске часнике вароши Јагодине одржани су 14. децембра 1889. године по новом закону. Апсолутном већином изабрани су сви из дотадашње управе: Милан Раденковић за председника,²⁰ Милорад Павловић за благајника и Михаило Михаиловић и Сима Станковић за чланове.²⁰ На истим општинским изборима 14. децембра и у Ћуприји су за општинске часнике победили радикали добивши 137 гласова, док су либерали са Владимиром Пеливановићем добили 25 гласова.²¹

У Јовцу је, на место регента Милоша Савића, 29. јануара 1889. године изабран Јован Васиљевић (Симоновић) за председника општине јовачке. Полиција је поништила избор. Исти Јован изабран је за председника општине и у лето 1889. године. И тада су срески и окружни начелник поништили избор уз помоћ оружаних људи, огласивши да је било нереда.²²

Начелник среза темнићког Станиша Новаковић, напредњак, сменио је противно закона о устројству општине, председника општине обрешке Стојана Несторовића из Катунa и његовог старијег писара, радикале. За регента је поставио Љубисава Тодоровића и Ђорђа Чепурца.²³

У Свилајнцу су 12. марта 1889. године за председника општине изабран Мата Максимовић, а за члана општине Андрија Миљковић. Против кандидати нису добили ни један глас. За председника општине у Свилајнцу 2. маја је изабран Мита Исаковић, трговац, председник месног одбора Радикалне странке.²⁴

У Сењу је, после оставке дотадашњег председника општине Ђорђа Пандуровића, 25. марта 1889. године одржан збор грађана села: Батинца, Забреге, Сења и Стубице ради избора новог председника општине. За председника је изабран Арса Пандуровић, економ, такође радикал, Ђорђевић млађи брат са 103 гласа. Његов против кандидат либерал Никола Антић, трговац, добио је 86 гласова.²⁵

За председника општине рековачке 14. априла 1889. године изабран је радикал Јоса Ристић. Истог дана за председника општине беличке изабран је огромном већином

¹⁷ Одјек, бр. 15, 2. фебруар 1889. године.

¹⁸ Одјек, бр. 17, 7. фебруар 1889. године.

¹⁹ Одјек, бр. 41, 21. март 1889. године.

²⁰ Одјек, бр. 205, 16. децембар 1889. године.

²¹ Одјек, бр. 207, 19. децембар 1889. године.

²² Одјек, бр. 19, 10. фебруар 1889. године.

²³ Одјек, бр. 25, 21. фебруар 1889. године.

²⁴ Одјек, бр. 37, 14. март 1889. године.

²⁵ Одјек, бр. 47, 31. март 1889. године.

гласова радикал Светозар Николић. Његов против кандидат био је либерал Пет. Поповић.²⁶

У Ћуприји су 2. априла изабрана двојица радикала за кметове. Они су добили 125 гласова, а за либерале је гласало 45 гласача, од којих су 15 чиновници, тројица адвокати и један свештеник. Јуна месеца 1889. године за председника општине ћупријске изабран Никола Ристић. За општинског благајника изабран је Шошић, радикал.²⁷

У Параћину је јуна месеца 1889. године за председника општине изабран Димовић, радикал са 154 гласа. Против кандидат либерал, некадашњи напредњак, Хаџи Мита добио је 1 глас.²⁸

Обнова странке настаје почетком 1889. године. На збору одржаном 3. фебруара образован је одбор странке за Јагодину. Одбор је имао 14 чланова, а за председника је изабран Таса Ђикић. Осим њега у одбор су изабрани: Милан Раденковић, председник општинског суда, Ђока Анђелковић, професор, Драгутин Тодорић, учитељ, Коста Ристић, трговац, Сава Живковић-Шпикља, трговац, Сава Врачевић, судија, Михаило Косовљанин, пивар, Настас Симић, земљоделац и Сима Стојковић, члан општинског суда.²⁹ Почетком те године у Јагодини је било 229 чланова Радикалне странке.³⁰

Позив за формирање среског одбора за срез белички упућен је 15. фебруара. На састанку Среског одбора за срез белички, одржаног 26. фебруара месеца, основани су месни одбори и изабрани њихови председници: Сретен Којић, Милосав Витић, тежак из Домус-Потока, Гвозден Ђорђевић, трговац из Багрдана, Живан Радосављевић, тежак из из Рибара, Милан Јовановић, тежак из Пањевца, Стојан Радосављевић и Љубомир Марковић из Јовца, Светозар Николић, трговац из Белице, Јован Стевановић из Шантаровца, Димитрије Хаџић, тежак из Деонице, Анта Радосављевић и Лаза Цветковић из Винораче. До тада је било уписано 760 чланова странке.³¹

Збор радикалне странке у Опарићу за упис у чланство одржан је 13. марта 1889. године. До поднева истог дана уписано је 70 чланова. На збору је издато неповерење кметовима са њиховим одбором, који је поставила полиција. Исто тако, збор радикала у Опарићу издао је неповерење и „злогласном напредњаку Миленку Петровићу из Прњавора Каленићког, који је осим манастира Каленића упропастио и поједине грађане овд. општине а и целу општину, а који је полицијским указом постављен за председника општине Лепојевећке, без гласања и без повереника. То је извршио бивши вршиоц дужности капетана, Сретен Миловановић“.³²

Поводом ступања у владу 25. фебруара 1889. године честитке из Јагодине упутили су: Милан Раденковић, С. Стојковић, М. Аранђеловић, Андра Стошић, Сретен Којић, Милорад Павловић, Настас Симић, Петар Димић, Сава Шпикља, Пера Петровић, Ђока Анђелковић, Коста Ристић, Драгутин Тодорић, Радован Јовановић, Никола Ристић, са осталим пријатељима.³³

²⁶ Одјек, бр. 16. април 1889. године.

²⁷ Одјек, бр. 49, 4. април 1889. године.

²⁸ Одјек, бр. 85, 13. јун 1889. године.

²⁹ Одјек, бр. 19, 10. фебруар 1889. године.

³⁰ Завичајни музеј Јагодина, Грађанске странке, Ф 4, кутија 3.

³¹ Одјек, Београд, бр. 31, 3. март 1889. Исти појединци били су и сазивачи збора.

³² Одјек, бр. 42, 22. март 1889. године.

³³ Одјек, бр. 39, 17. марта 1889.

Честитке новој влади из Варварина упутили су 24. фебруара: Милосав Живановић, Мица Милић, Спиридон Милићевић, Милован Митровић, бивши општ. писар, Мијајло Цабић, свештеник бошњачки, Тома Марковић, бојација, Вучко Микић, Милан Урошевић, Бошко Бркић Крушељанин, Илија Марковић, Алекса Антић.³⁴

Из села Обрежа честитку су упутили 26. фебруара: Милета З. Ајдуковић, посланик, Димитрије Димитријевић, учитељ, Мата Миленковић, Љубисав Тодоровић, Милан Хајдуковић, Милован хајдуковић, Марко Ковачевић, Миладин Радојичић, Милан Јанићијевић, Јован Јеремић, Јаков Петровић, Анта Васић, Максим Радосављевић, Милован Мијаиловић, Јовица Бркић, Милосав Костић, Гаја Симић, Пана Живановић, Илија Лазаревић, Илија Брзић, Милош Милојковић, Марко Марковић.³⁵

Из Темнића честитку су истог дана упутили и: Милија Миловановић, Димитрије П. Јевтић, Светозар Огњановић и Глигорије Гавриловић.³⁶

У име збора Радикалне странке за Левач, честитку за формирање владе, 8. марта упутили су: Урош Вукићевић, Стеван Апостоловић, Милоје Спасић, Љубисав Јовановић, Коста Спасић, Милун Јовановић, Радоје Алексић, Милун Миљковић, Илија Михајловић, Михајло Ђорђевић, Јосиф Ристић, Петар Анђелковић, Ђорђе Вукићевић, Павле Стефановић, Тодор Стојиловић, Јеремија Милојевић, Милорад Милићевић, Мата Јовић, Илија Николић, Љуба Поповић.³⁷

Збор за образовање привременог одбора за Левачки срез сазван је за 16. април 1889. године у Белушићу, за општине сабаначку, рековачку, жупањску, лепојевићску, белушићску. Збор је одржан у кафани Миливоја Петровића са почетком у 8 часова и са дневним редом: 1. Објашњење програма Радикалне странке; 2. Тумачење новог устава; 3. Упис у чланство. Сазивачи збора били су: Урош Вукићевић, Данило Анђелковић, Ђорђе Вукићевић, Миливоје Петровић, Стеван Апостоловић, Љубомир С. Јовановић, Милоје Спасић, Живан Радосављевић, Коста Ристић, Милун Јовановић, Илија Нешковић.³⁸

Пре тога, у Месни одбор за Левач, на састанку од 5. марта, изабрани су: Јосиф Ристић из Течића, П. Стефановић, Цоле Вукићевић из Опарића, Милан Јеринић, Стеван Апостоловић, Љубодраг Јаковљевић, Милета Марковић, Илија Р. Михаиловић, Милун Јовановић, Димитрије Стеванчевић, Миливоје Патровић и Матеја Бучић.³⁹

У Параћину је 16. фебруара, одржан збор Среског одбора пред око 1.000 чланова. Због великог броја присутних збор је одржан на отвореном простору. Збор је отворио Лазар Бошковић. Он је изабран за председника збора, за потпредседника изабран је Димитрије Димовић, и за деловођу Никодије Милетић. На збору се говорило о програму Народне Радикалне странке и о новом уставу, а изабран је и месни добор за Параћин. Месни одбор за Параћин чинили су: Лаза Бошковић, трговац, председник, Димитрије Димовић, трговац, потпредседник, Никодије Милетић, трговац, деловођа, Павле Марјановић, трговац, благајник и одборници Милосав Павловић, трговац, Коста Станојевић, трговац, Михајло Миладиновић, трговац, Милосав Грујић, трговац, Коста Бранковић, трговац и Александар Матић, сапунџија. После избора решено је да се у сваком селу, на сеоским скуповима изабери по три повереника за свако село у срезу, који

³⁴ Одјек, бр. 30, 1. март 1889. године.

³⁵ Одјек, бр. 39, 17. март 1889. године.

³⁶ Одјек, бр. 30, 1. март 1889. године.

³⁷ Одјек, бр. 39, 17. март 1889. године.

³⁸ Одјек, бр. 52, 9. април 1889. године.

³⁹ Одјек, Београд, бр. 35, 10. март 1889.

би били придодати месно-среском одбору преко којих ће одбор одржавати непосредну везу са члановима странке. Збор је трајао до 14 сати и 30 минута. На крају је извршен упис чланова. Према извештајима појединих одбора на збору, у срезу параћинском, првих дана било је уписано 2.268 чланова, а очекивао се извештај још из 11 села. Збор је завршен у најбољем реду, мада је било покушаја да се изазове неред.⁴⁰

У Туприји је месни одбор основан 19. фебруара 1889. године. Збор је отворио Лазар Најдановић, ветеринар. Потом је по одобрењу збора кандидовао за председника скупа Николу Ристића, трговца, за деловођу Ђорђа Којића, учитеља а за потписнике записника Луку Вукомановића, судију и Мијајла Мартинца, судског писара. Сам председник је предложио чланове одбора. Месни одбор чинили су одборници: Милија Ристић, трговац, Лаза Најдановић, марвени лекар, Никола Ристић, трговац, Лука Вукомановић, судија, Димитрије Никодијевић, тежак, Мијајло Пешић, тежак, Јоца Кочба, тежак, Лаза Цветковић, трговац, Станоје Крстић, трговац и Арса Катанић, столар. После избора месног одбора Лаза Најдановић је објаснио дужности чланова Радикалне странке по статуту, и дужности месних одбора, као и главног одбора у Београду. Лука Вукомановић говорио је о добијеним слободама према новом уставу, као и о кругу рада и делатности скупштине. На крају се приступило упису чланства. На самом скупу уписано је 182 члана, а уписивање је продужено и наредних дана. По овлашћењу скупа одбору је остављено да се сам конституише избором председника и осталих функционера.⁴¹

У Свилајнцу збор Радикалне странке одржан је 11. априла 1889. године уз присуство око 3.000 људи. На месту званом „Бојанче“, које је одређено за одржавање зборова, подигнута је бина са сликама Светозара Марковића и Адама Богосављевића, и украшена заставама. Збор је у 10 часова отворио Димитрије Катић. Он је изабран за председника збора, а на његов предлог, за потпреседнике су изабрани Мита Исаковић и Аврам Пејкић, а за секретаре: Љуба Павловић, учитељ, Ђока Ивковић, учитељ из Медвеђе и Владислав Кнежевић, учитељ из Тропоња. О програму Радикалне странке и уставној борби народа говорио је Мика Ђорђевић, адвокат из Београда. Сам програм странке прочитао је Ђока Ивковић. О раду посланика на Великој народној скупштини говорио је Димитрије Катић. Најпре је говорио о борби за доношење устава, која се водила против вођа који су користили стари устав у вођењу државних послова на штету народа. Стари устав није ничим осигурао народна права, нити тачно одредио односе свих државних чиниоца, већ само одредио грађанске дужности. По старом уставу народ није имао права да сам ствара законе по којима ће живети у својој држави, а имао је само дужности т.ј. да

⁴⁰ *Одјек*, Београд, бр. 28, 24. фебруар 1889. Позив за организовањем одбора, радикалима параћинског среза упутио је Привремени одбор 10. фебруара: *Крајње је време да се и у нашем крају и нашем срезу организујемо, да се истински упознамо и удружимо, како би постали сложени и јаки, т е да можемо слободно стати на браник наших законских права и наше законске самосталности, зато вас братски позивамо да на дан 16-ог овог месеца дођете на збор народно-радикалне странке, која ће бити овде у Параћину у кафани код „Татар Богдана“ у два сата по подне. Дневни ред на збору: 1. Бирање часништва, 2 .Објашњење програма народно радикалне странке, 3. Образовање сталног партијског месног-среског одбора који ће руководити странчине послове за варош и срез, 4. Бирање повереника за свако село у срезу, који ће стајати у непосредној вези са месним-среским одбором, 5. Предлози појединих чланова странке, 6. Упис у чланство. 10. фебруар 1889. у Параћину. Привремени одбор: Лазар М. Бошковић, Димитрије К. Димовић, Милосав Павловић, Коста А. Станојевић, Михајло М. Младеновић, Н.С. Милошевић(Милошић) (Одјек, бр. 20, 12. фебруар 1889)*

⁴¹ *Одјек*, бр. 27, 23. фебруар 1889.

плаћа порез, да кулучи, да војује. Новим уставом проширене су народна и грађанска права, одређен однос свих чинилаца у земљи, боље осигурана министарска одговорност и јача контрола народна, а тиме и смањена могућност злоупотребе у државним пословима. На крају Димитрије Катић је позвао чланове збора да дају предлоге. Милан Милосављевић из Грабовца предложио је да се подигне споменик Стевану Синђелићу. Тај предлог подржао је Танасије Вучковић, професор и у подужем говору говорио о Ресави кроз историју. Збор једногласно прихватио предлог. Затим је изнет предлог да се приступи прегруписавању и преуређењу општина. О томе је говорио Аврам Пејкић из Јеловца. Затим је говорио Стојан Рибарац, који је два пута прекидан од стране збора. Тек на молбу Димитрија Катића њему је дозвољено да говори. Одржао је говор о заслугама либерала од 1858. године. Његов говор су критиковали Мика Ђорђевић, Димитрије Милентијевић, учитељ и Танасије Вучковић. Ради уписа чланства и договора око избора месних одбора за сваку општину, направљена је пауза од 30 минута. Према одлуци председника месних одбора за председника среског одбора изабран је Димитрије Катић, а за потпреседника Мита Исаковић из Свилајнца. Тада је на збору уписано 2.511 чланова. Накнадни уписи вршени су по месним одборима. За председнике новоформираних одбора изабрани су: Милоје Васић за Глоговац, Илија Вујић за Дубницу, Аћим Протић за Ломницу, Милан Милосављевић за Грабовац, Каменче Стојановић за Војску, Владислав Кнежевић за Тропоње, Никола С. Протић за Медвеђу, Аврам Пејкић за Јеловац, Милета Миленковић за Стењевац, Мита Исаковић за Свилајнац, Алекса Радовановић за Седларе, Јован Петровић за Бобово и Гаја Милорадовић за Деспотовац. На крају су прочитани телеграфски поздрави из Туприје, Петровца, Ракинца, Жабара и Бадњевца.⁴²

На изборима за председника општине у Деспотовцу, одржаним 18. фебруара 1889. године, за председника је изабран Тома Андрејић, радикал.⁴³

Зборови за Темнић сазвани су за април 1889. године. Збор за општине бачинску, обрешку, поточку, крчинску, милутовачку и варваринску сазван је трећег дана по Ускрсу 10. априла, збор у Милутовцу за општине милутовачку, д. крчинску и коњушку 11. априла, а збор у Јасики, за општине падешку и јасичку за прву недељу после Ускрса, односно 16. априла, са дневним редом: 1. Бирање председника и деловође збора; 2. Објашњење новог устава и његова вредност упоредо са старим; 3. Бирање пододбора, који ће руководити свим партијским пословима у срезу; 4. Прелози појединих чланова; 5. Упис у чланство. Сазивачи збора били су: Милија Миловановић, Милета М. Хајдуковић, Светозар Анђелковић, Јанићије Петровић, Васа Миленковић, Стева Петровић и Груја Тривуновић, посланици за велику Народну скупштину. Ђорђе Анастасијевић, Живојин Стојковић, Димитрије М. Димитријевић, Димитрије Јеврић, Мата Миленковић, Божин Јерић и Светозар Матић.⁴⁴

За срез темнићки изабрани су: председник Милија Миловановић, народни посланик. Чланови: Живојин Стојковић, свештеник из Поточца, Милета Хајдуковић и Матија Миленковић из Обрежа, Ђорђе Настасијевић и Милосав Милић из Варварина, Васа Миленковић из Милутовца, Груја Ивановић из Коњуха, Јанићије Петровић из Доњег Крчина, Јован Коштоварац и Божин Јерић из Јасике, Стева Радосављевић из Залоговца и Алекса Здравковић из Кукљина.⁴⁵

⁴² *Одјек*, бр. 53, 14. април 1889.

⁴³ *Одјек*, бр. 27, 23. фебруар 1889. године.

⁴⁴ *Одјек*, бр. 47, 31. март 1889. године.

⁴⁵ *Одјек*, бр. 97, 7. јул 1889. године.

У Багрдану збор Радикалне странке одржан је 11. априла 1889. године. Састанак је отворио Милосав Витић. Он је акламацијом изабран за председника збора, а на његов предлог за деловође су изабрани Младен Обреновић, учитељ и Гвозден Ђорђевић. После говора Милосава Витића о циљу окупљања, говорио је Коста Ристић о његовом и раду осталих посланика на скупштини. Димитрије Димитријевић, учитељ, тумачио је на скупу програм Радикалне странке. При упису уписало се 280 чланова. Потом је одлучено да свако село изабере себи по једног одборника, и да се продужи упис чланова, јер је постојала огромна заинтерованост.⁴⁶

О новом начину гласања и привременом изборном закону, али и о партијским пословима, у Бунару је 10. септембра 1889. године одржан састанак среског одбора за срез Белички. Збор је сазвао председник среског одбора Живан А. Радосављевић из Рибара.⁴⁷

На партијском збору одржаном 4. августа 1889. године за кандидата за посланика изабран је Таса Ђикић. У Јагодини је за кандидата истицан и поп Данило Анђелковић из Кијева, без његовог знања. Изасланик главног одбора постигао је споразум да за кандидата остане Таса Ђикић, за кога су се изјаснили и остали чланови странке у Јагодини.⁴⁸

Избор посланика, заказан за 14. септембар 1889. године, у Рибару је одржан у згради основне школе.⁴⁹

У Свилајнцу је за посланика изабран Драгољуб Илић са 297 гласова, а либерал 56, у Јагодини Таса Ђикић са 121 глас, а либерал 52, у Њуприји Милија Ристић са 177 гласова, а либерални кандидат је добио 48 гласова. У Параћину кандидат радикала Димитрије Димовић јер изгубио избор јер је добио 112 гласова, а за посланика је изабран Добросав Петковић са 132 гласа. То су радикали оправдали заједничким наступом либерала и напредњака. Према договор напредњаци су гласали либералног кандидата, а либерали напредњака за кмета. Димитрије Димовић победио је на изборима за председика општине одржаним 24. септембра са 124 гласа.⁵⁰

У Јагодини је изабрана 9. маја 1889. године радикалска управа са 233 гласа. Против кандидата није било.⁵¹

У Багрдану радикална листа, од 226 гласача добила је 204 гласа за опште, а 198 за квалификоване. Либерална листа добила је за опште 22 гласа, а за квалификоване 28 гласова. На изборе у Багрдану било је притужби од стране либерала. У одговору на писање либералног гласила, у „Српској независности“ у неколико тачака су побијане општужбе: 1. Није истина да су бирачи улазећи на капију пролазили кроз редове радикала, који су говорили да је радикална кутија бела, а црвена либерална, за које су говорили да су лопови као и напредњаци. Једно због тога што је падала киша, а осим тога већина становништва су били за радикале, осим неколико улизица и народних пијавица којима су само лични интереси важни; 2. Није истина да је представник радикалне листе Милосав Витић из Домус Потока дочекивао гласаче и убеђивао их да гласају за радикале, јер су либерали лопови. Гласачи су улазећи слушали објашњења о начину гласања председника бирачког одбора Светислава М. Новаковића, судије из Крагујевца, који је прочитао обе кандидатске листе и указивао на њихове представнике. Милосав Витић је само стајао код

⁴⁶ Одјек, бр. 56, 19. април 1889. године.

⁴⁷ Одјек, бр. 127, 1. септембар 1889.

⁴⁸ Одјек, бр. 117, 11. август 1889. године.

⁴⁹ Одјек, бр. 135, 13. септембар 1889. године.

⁵⁰ Одјек, бр. 135, 13. септембар 1889. године.

⁵¹ Одјек, бр. 79, 12. мај 1889. године.

своје кутије, као што је и представник либерала стајао код своје; 3. Није истина да су поједини радикали трчали по Багрдану и претили онима који не гласају за радикале биће осуђени са по 30 дана затвора. Ово радикали побијају тврдњом да су избори били тајни и нико није могао да зна за кога се гласа; 4. Није истина да је бивши посланик Уставотворне скупштине Коста Н. Ристић, трговац из Јагодине долазио да агитује за радикале, већ је долазио да обиђе своје имање у Багрдану; 5. Није истина да је Сима Вељковић бацио обе куглице јавно у црвену-либералну кутију, већ је то учинио Сима Матић, који је обе куглице убацио јавно у белу-радикалну кутију. Када се утврдило да је то урадио у пијаном стању, председник бирачког одбора питао је представника либералне листе да ли жели да се овај поступак унесе у записник и да се казни Сима Матић. Представни либералне листе Вукоман Глигоријевић је то одбио речима: „нека сви бацају та зрна у вашу кутију а мени нек бацају динаре у џеп“.⁵²

Рековачка општина доделила је радикалима 525 белих и 541 црвену куглицу, а либералима 44. Жупањевачка општина доделила је 523 беле и 523 црвене куглице, а либералима 66. У сличној размери гласале су и остале општине у Левчу.⁵³

Срески одбор за Белички срез одржан је у Драгоцвету 24. јуна 1890. године. Поред избора новог среског одбора на збору се говорило о закону о квалификацији и премеру земљишта, закону о истражним судијама, закону о пореском систему и др. Збор је сазвао дотадашњи председник среског одбора Живан Радосављевић.⁵⁴

У име радикала среза беличког, честитке за оснивање „Родољубивог удружења“ које је имало за задатак да ради на подизању културе и економије, народне производње и очувању домаће индустрије, на унапређењу просвете и ширењу политичке свести у народу, упутили су 24. јуна 1890. године: Живан Радосављевић, Милета Витић, Димитрије Хацић, Гвозден Ђорђевић, Сава Матић, Миленко Стошић, Васа Милановић, Светозар Николић, Јован Стојановић, Радисав Милошевић, Стојан Димитријевић, Димитрије Стевановић, Милун Јовановић, Милосав Јефремовић, Сава Алексић, Петар Д. Поповић, Мијаило Стевановић, Раша Аранђеловић, Јефта Милојевић.⁵⁵

У току јула 1890. године у Јагодини је, пред око 4.000 чланова, одржан састанак Главног одбора Радикалне странке, на коме су донете одлуке важне за укупни економски развој Србије.⁵⁶

Честитку главном годишњем скупу Радикалне странке одржаном 8. септембра 1891. године у Зајечару послали су из Јагодине: Таса Ђикић, Пера Петровић, Сима Стојаковић, Сава Шпикља, Ђока Анђелковић, Милорад Павловић, Настас Симић, Драгутин Ћирић, Димитрије П. Јевремовић, Алекса Вучковић, Настас Миленовић, Дим. Стевановић, Коста Ристић, Коста Милосављевић, Милосав Николић, Димитрије Димитријевић, Петар Петковић, М. Радојковић, Милета Марковић, Алекса Илић. Честитке су упутили и Петар Поповић, учитељ, лекар Станишевски, и Милија Васић, Риста Стојановић, Михајло Ристић, учитељ, сви из Глоговца у срезу ресавском.⁵⁷

⁵² *Одјек*, бр. 153, 11. децембар 1889. године.

⁵³ *Одјек*, бр. 139, 19. септембар 1889. године.

⁵⁴ *Слобода*, Ниш, бр. 63, 15. фебруар 1890. На једном новинском допису, као предсеник среског одбора Радикалне странке за срез белички, почетком септембра 1889. године, потписан је Живан Радосављевић из Рибара.

⁵⁵ *Слобода*, Ниш, бр. 69. од 29. јуна 1890. године

⁵⁶ *Грађанин*, Пожаревац, бр. 56, 12. јули 1890.

⁵⁷ *Одјек*, бр. 213, од 1. октобра 1891. године.

На изборима од 14. септембра 1890. године радикали су свуда однели велику победу. У Моравском округу од укупно 26.007 гласача гласало је 13.183. За радикале гласало је 12.217, за либерале 704 и напредњаке 262 гласача. У Ћуприји од 681 гласача, гласало је 295, од којих је за радикале гласало 164, за либерале 94 и за напредњаке 37 гласача. У Параћину било је укупно 855 гласача. На изборима је гласало 340, од тога за радикале 184, за либерале 155 и за напредњаке 1 гласач. У Јагодина од 640 гласача гласало је 201 гласач. Од тога за радикале је гласало 124, за либерале нико није гласао и за напредњаке 77 гласача. У Свилајнцу, од 703 гласача гласало је 199. Од тога за радикале гласало је 165, за либерале 22 и за напредњаке 12.⁵⁸

Изјавом од 16. маја 1891. године Радивоје Радовановић из Рибара са синовима Васом, Арсом и Савом напустили су Напредњачку странку и уписали се у чланство Радикалне странке.⁵⁹

Љубомир М. Ђураковић, учитељ у Великој Дренови демантовао је да припада напредној странци и да је помагао ту странку као њен члан. У изјави од 4. априла 1891. године навео је да припада радикалној странци дуго година, и да је члан пододбора странке за општину Велико Дреновску већ три године.⁶⁰

Око половине априла 1891. године удружени либерали и напредњаци покушали су да прикупе потписе за изгласавање неповерења председнику бунарске општине Живану Павловићу. Другог дана Ускрса радикали су одржали збор у Бунару на коме је Велимир А. Петровић тумачио статут програм странке и објашњавао скупштински рад. На збору се уписало неколико нових чланова. Такође је донета одлука да се не изгласа неповерење председнику општине. Само шест чланова било је за то, како се износи у извештају, због личних односа. Изгласавање неповерења одржано је 25. априла али није успело. Општинску управу подржали су и поп Радоје Петровић из Бунара и Вел. А. Петровић, белички учитељ.⁶¹

После формирања Моравског округа са седиштем у Ћуприји, одржани су избори за Среске одборе, док је формирање Окружног одбора извршено тек 25. јуна 1892. године на састанку у Ћуприји. Окружни скуп Радикалне странке ради образовања окружног одбора, сазвали су Димитрије Катић и Ђока Анђелковић, народни посланици. За председника Окружног одбора изабран је Димитрије Катић.⁶²

Окружни одбор Радикалне странке за округ Моравски сазвао је за 30. јануар 1893. године окружни збор у Ћуприји за кандидовање народних посланика за изборе који су одржани 25. фебруара. На збор су месни одбори послали по петорицу својих чланова.⁶³ На збору су за кандидате за посланике изабрани:

за округ моравски Димитрије Катић из Црквенца, председник окружног одбора, Милија Миловановић из Бачине, Ђока Анђелковић, професор из Зајечара, Никодије

⁵⁸ *Одјек*, бр. 88, 2. јун 1893. године.

⁵⁹ *Одјек*, бр. 115, од 26. маја 1891. године. „*До данас смо били чланови напредне странке, али смо вазда одобравали рад радикалне странке, јер јавно због притиска и зулума напредњачког нисмо смели ступити у радикалне редове...и према томе молимо срески радикални одбор среза Беличког да нас упише као чланове*“.

⁶⁰ *Одјек*, бр. 78, 7. април 1891. године.

⁶¹ *Одјек*, бр. 95, 1. мај 1891. године.

⁶² *Грађанин*, Пожаревац, бр. 57, 16. јули 1892.

⁶³ *Дан*, Јагодина, бр. 6, од 28. јануара 1893. године.

Милетић из Параћина, Андрија Парађанин, трговац из Пољне, Гаја Милорадовић, трговац из Деспотовца;

квалификовани посланици: Сава Грујић, српски посланик у Цариграду и Др Милован Миловановић, новинар из Београда;

за варош Јагодину: Михајло Косовљанин; за варош Ћуприју Светозар Славковић, трговац; за варош Свилајнац Павле Крстић, свештеник; за варош Параћин Димитрије Димовић, трговац.⁶⁴

Пред изборе заказане за 25. фебруар 1893. године чињени су разни притисци на радикале. Група мештана Грабовца у срезу ресавском, упутила је жалбу намесницима на понашање власти. Полиција је ухапсила кмета, писара, 14 одборника и осудила их на 20 дана. Председника су често хапсили и пуштали, присиљавајући га да поднесе оставку. Један писар одузео је печат председнику и наметнуо је силом регента.⁶⁵ Поновна притужба због неиздавања бирачких карата мештанима Грабовца и појединцима из Дубља и Седлара који имају имања у атару села Грабовца, упућена је из Свилајнца и 14. фебруара од стране неког Павловића. У Багрдану, осим што нису издаване бирачке карте, од неких су одузимане већ издате карте.⁶⁶

Пошто начелник среза темнићског Белопавловић није издао бирачке карте ни једној општини до 10. фебруара, у име темнићких радикала допис против начелника упутили су Светозар Анђелковић, Марко Тотић и Милисав Шурдић. Поводом истог повода, у име радикала у Рибару протест је упутио Василије И. Стајић. Против телеграфиста у Ћуприји, јер нису примили ни један телеграм упућен краљевим намесницима, допис је упутио из Ћуприје Славковић, радикал.⁶⁷ У општини бусиловачкој, у срезу параћинском, није издата ни једна бирачка карта мада је сав порез измирен. У име 170 грађана општине бусиловачке допис су упутили: Петар Симић, Игњат Марковић, Маноило Стевановић.⁶⁸

Мештани Мијатовца упутили су 6. фебруара жалбу намесницима против општинског суда јер им нису издате бирачке карте, мада су исплатили порез. У име становника мијатовачке општине жалбу је потписао Стојан Димитријевић. Поводом неиздавања гласачких карата, у име сељана општине бигреничке жалбу је упутио Петар Грљановић.⁶⁹ У име 75 мештана Мајура, краљевим намесницима упутили су жалбу против председника општине мијатовачке Ненад Јоксимовић и Димитрије Тодоровић, јер није примао уплату пореза, рекавши да му је тако наређено.⁷⁰

⁶⁴ Дан, Јагодина, бр. 18, од 24. фебруара 1893. године.

⁶⁵ Одјек, бр. 24. фебруар 1893. године. У потпису жалбе: одборници и заменици који нису у апсу: Миладин Андреић, Драгутин Јовановић, Никола Вићенијевић, Јован М. Јовановић, Станимир Николић. Грађани: Станојло Димић, Будимир Димитријевић, Обрен Милић, Милић Милосављевић, Милан А. Јовановић, Нићифор Ивановић, Милић Петронијевић, Милета Велисављевић, Ивко Богићевић, Благоје Ђурђевић, Обрен Стевановић, Живота Димитријевић, Танасије Андрејић, Сретен Милановић, Богосав Јефтић, Драго Филиповић, Петар Милетић, Радоје Миленовић, Никола Синђелић. (Пошто се садржина телеграма косила са законом телеграм није послат)

⁶⁶ Одјек, бр. 43, 25. фебруар 1893. године.

⁶⁷ Одјек, бр. 32, 12. фебруар 1893. године.

⁶⁸ Одјек, бр. 35, 16. фебруар 1893. године.

⁶⁹ Одјек, бр. 29, 9. фебруар 1893. године. Жалбе нису могле да се пошаљу телеграфски.

⁷⁰ Одјек, бр. 43, 25. фебруар 1893. године.

Никодије Милетић, народни посланик, ухапшен је пре избора за дело за које је раније ослобођен. У затвору се налазио скоро месец дана. Његова жена Лепосава Милетић упутила је 3. марта 1893. године молбу краљевим намесницима да се ослободи њен муж, јер је веровала, као и већина грађана Параћина, да је ухапшен по усменој наредби више власти, да не би учествовао на изборима.⁷¹

Са збора радикала горњо-ресавског краја, одржаног у Стењевцу, упућена је 16. фебруара изјава верности краљу Александру, са жељом да се под његовом управом српски народ ослободи од гоњења и тиранисања. Председник збора био је Димитрије Катић.⁷²

У Јагодини је општинска управа оптуживана за насилно преузимање власти. Најпре су незаконито прикупљени потписи за изгласавање неповерења општинској власти. Општински суд је одредио 30. јануар 1893. године за одржавање збора око изгласавања неповерења. Од када је предат акт за неповерење нарочито се повећало кажњавање радикала. У очи самог збора ухапшен је велики број радикала. Неки други радикали кажњени су великим новчаним казнама, за које су тврдили да ће им бити опроштене ако гласају за неповерење или никако не гласају. Ухапшени су: Милорад Павловић, општински благајник, Мићун Павићевић, Сима Стојковић, члан суда, Јован Павловић, трговац и Милосав Николић, трговац, чланови бирачког одбора, Драгутин Тирић, кмет и још неколико радикала. У очи избора полиција је издала наредбу свим кафецијама да радње затворе у 9 сати увече, иначе је следила казна од 100 динара. Ова наредба имала је за циљ да спречи састајање и договарање радикала после дневног рада, а да либерална „Шарена кафана“ пазари што више, јер се у њој лумповало целе ноћи.

Кажњаване су кафеције са по 30 динара за јексик стакла, и ако су жигосана децималима и рађена у јагодинској стаклари Нацка Јанковића, либерала.

У очи избора дошао је из Ћуприје Илија Цврца са приличним бројем жандарма и почео одмах да прети радикалима да ће бити кажњени ако гласају за поверење. Јагодински либерали су пронели глас да се у близини Јагодине налази чета војника. После ових мера међу грађанима је завладао страх.

На сам дан избора полиција је позивала велики број гласача Радикалне странке у среску канцеларију да би их саслушавали по неким измишљеним кривицама и ту их држали цео дан, само да не би гласали. Истовремено је полиција по вароши убеђивала грађане да гласају за неповерење.

На дан избора, ујутру рано, полиција је поново захтевала од грађана да гласају против општинске власти. Испред биралишта је направљен шпалир, кроз који су пролазили гласачи, којима је пређено казнама, ако не гласају за неповерење.

После свих незаконитих поступака изгласано је неповерење општинској управи. Од 380 гласача 150 је гласало за неповерење док 130 за поверење. Осталих 100 гласача или је похапшено, или разјурено и разним полицијским претњама заплашено. Према тврђењу радикала полиција је за регенте поставила куплере и остале са сумњивим занимањима.⁷³

Радикална општинска управа поново је изабрана у Јагодини 9. маја 1893. године. Радикали су добили 223 гласа. Против кандидата није било.⁷⁴

⁷¹ Одјек, бр. 55, 16. март 1893. године.

⁷² Одјек, бр. 39, 20. фебруар 1893. године.

⁷³ Одјек, бр. 25, 4. фебруар 1893. година.

⁷⁴ Одјек, бр. 79, 12. мај 1893. године.

Поводом одржавања једног другог збора полиција је 10. марта ухапсила Симу Стојковића, а очекивало се хапшење још 20 људи, како би им се онемогућило присуство на збору.⁷⁵

Сличне мере око преузимања власти чињене су и у Ћуприји. Пошто се није успело у изгласавању неповерења општинској управи 5. децембра 1892. године, приступило се организовању новог збора за изгласавање неповерења. Полиција из Параћина и жандарми из Ћуприје насилно су отворили врата суднице и поставили регенте. У присуству изасланика Главне контроле каса је у потпуном реду предата регенту Таси, како су га новине назвале, „*познатом куплеру*“. Чим је одређен дан избора за 29. и 30. децембар, преко сто радикала дошло је да плати порез, да би могли да гласају, али им то није дозвољено. Пред сам дан избора 28. децембра преко 80 људи је позвано у начелство од стране начелника. Ту је многим одмах изречена кривица без саслушања, и спроведени у притвор у Параћин или у затвор у самом начелству. Неки су напустили Ћуприју, а неки су се разбежали по околини. Милија Ристић, кандидат радикала за председника општине, пред изборе био је својим послом у Београд. Када се за то сазнало Илија Цврца је телеграфски тражио да се приведе Милија Ристић. Жандарм, који га је тајно пратио из Београда, предао га је полицији у Паланци. Када је питао за разлог привођења, речено му је да је припремљена кривица за велеиздају. После 24 часа враћен му је сав новац, око 200 дуката, и дозвољено му да продужи пут за Ћуприју. На тај начин одузето је радикалима око 180 гласова. За то време либерали су направили списак у који су ушли: целокупно чиновништво начелства и првостепеног суда, чиновници и стражари из Добричева, радници војног арсенала, чиновници железничке станице и сењског рудника и регенти са општинским пандурима и стражарима, укупно око 130 људи. Сви су добили либералну кандидатску листу. Шеф сваке канцеларије морао је да доведе своје гласаче на гласање. Осим овога, много гласова је лажно додато либералима. На гласању либерали су добили 216 гласова, мада је било реално да добију око 40 гласова, а радикали 117 гласова, мада се веровало да ће да добију око 350 гласова. За председника општине изабран је Лика Петровић, „*који највештију шпекулацију показује са 32 карте, и то му је главно занимање. Он је оставио лепе трагове свога кметства из 1885. и 1886. године, те једва ако има да одговара за 5-6 утаје општинског новца. Кмет Каравилкић верглаће по општини, јер је, кажу, усавршио тај занат вандровањем по Влашкој. А један и други добро познају и менично право о чему ће им издати уверење маса пок. Димитрија Стојковића*“.⁷⁶

Против оваквог стања огласио се и Димитрије Катић: „Кметови и одборници, који не припадају странци из које је поникла државна влада, стављени су ван заштите земаљских закона. Уврштени у ред последњих људи за њих вреде закони, које прописују полицијски органи почев од практиканата па до начелика... Општина се непрестрано разрива и ако је она темељ држави. И то је све мало. Отпочињу се мучка политичка убиства као природна последица овакве владавине. Сваки који хоће да мисли, види да ово не води добру“.⁷⁷

У Моравском округу на изборима од 25. фебруара 1893. године било је уписано 26.052 гласача. Од тога је гласало 14.483 гласача. За радикале је гласало 10.127, за либерале 3.928 и за напредњаке 428 гласача. У Ћуприји је од 773 гласача гласало 447. За

⁷⁵ Одјек, бр. 53, 13. март 1893. године.

⁷⁶ Одјек, бр. 10, 14. јануар 1893. године.

⁷⁷ Одјек, бр. 31, 11. фебруар 1893. године.

радикале је гласало 159, за либерале 257, за напредњаке 31. У Параћину је било 859 гласача, од којих је гласало 416. За радикале гласало је 109, за либерале 238 и за напредњаке 69 гласача. У Свилајнцу је од 801 гласача гласало 393. За радикале је гласало 230, за либерале 159 и за напредњаке 4 гласача. У Јагодини је од 630 гласача на изборима гласало 340 гласача. За радикале је гласало 146, за либерале 183 и за напредњаке 11 гласача.⁷⁸ За посланике од радикала изабрани су: Димитрије Катић, Милија Миловановић, Ђока Анђелковић, Никодије Милетић, Сава Грујић.⁷⁹

Андри Парађанину је 31. мата 1893. године полиција саопштила две пресуде од по 35 дана.⁸⁰

Окружни одбор Народно-радикалне странке 7. априла 1893. године заказао је Окружни збор за кандидовање народних посланика за изборе који су предвиђени за 18. мај.⁸¹

На изборима од 18. маја 1893. године, од 27.555 гласача гласало је 17.390. За радикале је гласало 16.202 гласача и за напредњаке 1.188. Либерали нису учествовали на овим изборима. У Туприји је било 705 гласача, од којих је гласало 330. За радикале је гласало 235 а за напредњаке 95 гласача. У Туприји је победио Славковић са 235 гласова, а против кандидат је добио 95 гласова. У Параћину од 869 гласача гласало је 338. За радикале је гласало 215 и за напредњаке 123 гласача. Победио је Димитрије Димовић. У Свилајнцу било је уписано 794 гласача. На изборима је гласало 302, и то за радикале 251 и за напредњаке 51 гласач. Победио је поп Павле Крстић. У Јагодини било је уписано 653 гласача. Гласало је 230, и то за радикале 217 и за напредњаке 17 гласача. У Јагодини је победио Мика Косовљанин.⁸² На истим изборима од 18. маја у Левачком срезу за радикале је гласало 2.338 а за напредњаке 248 гласача, док на изборима од 25. фебруара радикали су добили само 4 гласа. У Багрдану је за радикале гласало 297 и за напредњаке 20 гласача. У Домус Потоку радикали су добили 123 гласова а либерално-напредњачка листа 30 гласова. У општини пољанској за радикале је гласало 279 а за напредњаке 17 гласача.⁸³

Расцеп у странци 1901. године, делимично је умањио снагу странке, али је и даље остала најјача у округу. До првог светског рата странка је имала сталне успехе и на општинским и на посланичким изборима.

Радикална странка у Моравском округу је почетком јануара 1903. године покренула свој лист. Увече 4. јануара организована је радикалска забава у корист покретања листа *Народни Покрет*. Први број листа изашао је 6. јануара. Одговорни уредник био је Мата Аранђеловић. Било је предвиђено да лист излази три пута недељно, а годишња претплата износила је 12 динара.⁸⁴

Конференција Радикалне странке одржана је 29. августа 1904. године. Поздравне телеграме упутио је Сретен Ацић, директор Учитељске школе и група радикала из Рековца: Милоје Спасић, Арса В. Поповић, Тодор Стоиловић, Михаило В. Павловић, економ, Коста Ј. Цветковић, Петар Качаревић.⁸⁵ После конференције у Крагујевцу, Настас

⁷⁸ *Одјек*, бр. 88, 2. јун 1893. године.

⁷⁹ *Одјек*, бр. 59, 25. март 1893. године.

⁸⁰ *Одјек*, бр. 62, 1. април 1893. године.

⁸¹ *Одјек*, бр. 66, 11. април 1893. године.

⁸² *Одјек*, бр. 88, 2. јун 1893. године.

⁸³ *Одјек*, бр. 82, 20. мај 1893. године.

⁸⁴ *Јавност*, Крагујевац, бр. 65, 66, 4. и 6. јануар 1903.

⁸⁵ *Јавност*, Крагујевац, бр. 134, 31. август 1904.

Петровић, професор, премештен је из Јагодине у Ужице. Веровало се да је то учињено из политичких разлога.⁸⁶

У жупањевачкој општини оснивач Радикалне странке био је Стева Апостоловић. Био је непрекидно двадесет година председник општине, председник Месног одбора Радикалне странке, члан окружног одбора и два пута народни посланик.

Ради избора председника Месног одбора у Жупањевцу, на место покојног Стеве Апостоловића, сазван је збор у Жупањевцу почетком маја 1907. године, на коме је присуствовало око 250 чланова Радикалне странке. Гости на збору били су Андра Цветковић, народни посланик и Пера Јовановић, члан окружне скупштине. За председника збора изабран је Андра Цветковић, за потпредседнике Тома Јовановић и Никодије Петровић, и за секретара Пера Јовановић. После одавања поште Стеви Апостоловићу, и говора Андре Цветковића, који је говорио о програму и раду Радикалне странке, како шире тако и у жупањевачкој општини, збор је утврдио листу за часнике пододбора за жупањевачку општину. За председника пододбора изабран је Новица М. Брашић, учитељ, за потпредседника Костантин Јовановић из Бара, за чланове Тодор Грујић из Богалинаца, Рака Костић из Надрља, Алекса Јеремић из Доброселице и Јанићије Павловић из Малешева. За секретара изабран је Таса Петровић, општински благајник. После се приступило избору 40 лица из општине за чланове ширег партијског одбора за радикални општински клуб. У тај клуб су изабрани: из Жупањевца Јевта Симић, Богдан Николић, Јосиф Антонијевић, Антоније Милићевић, Никодије Милић, Војимир Матић, Златко Симић, Миливоје Савић, Момир Глишић и Алекса Рашић; из Богалинаца Тодор Грујић, Јакшић Костић, Коста Радовановић, Ранко Савић, Милун Василијевић, Димитрије Марковић, Благоје Петровић и Живојин Милошевић; из Доброселице Алекса Јеремић, Новица Петровић, Благоје Симић, Јанаћије Марковић, Радоје Петровић, Вукосава Стевановић и Љубисав Милосављевић; из Надрља Рака Петровић, Милош Милићевић, Тома Јовановић, Мијалко Милошевић, Младен Вићентијевић, Александар Д. Милановић и Митке Петрушић; из Малешева Јанаћије Павловић, Радосав Радосављевић, Тодор Пантић, Радивоје Васковић и Риста Јовановић; из Бара Костантин Јовановић, Милун Марковић, Милорад Милосављевић, Никодије Милановић и Живојин Павловић. Збор је на крају осудио рад опозиционих странака у скупштини, а подржао рад владе.⁸⁷

Група житеља Пчелица напустили су друге политичке странке и прешли у Радикалну странку. Они су упутили молбу месном одбору за пријем у странку. То су: Вукосав Милетић, Антоније Вуковић, Марко Вуковић, Живојин Милићевић, Јанићије Тимотијевић, Михаило Мошић, Матеја Милојковић, Чедомир Вуковић, Живојин Андрић, Спасоје Ђорђевић, Живојин Јаковљевић. О њима су сведочили Вук Милошевић, трговац и Миладин Милошевић, земљорадник, обојица из Великих Пчелица. На основу тога месни одбор је донео решење о пријему:⁸⁸ „Познавајући горе именоване као честите и добре људе пододбор радикалне странке за општину Вел. Пчеличку у срезу левачком окр. моравском прима их за чланове радикалне странке што је својим решењем под данашњим утврдило. 17. маја 1907 В. Пчелице, Претседник под-одбора Мил. Радоњић, учитељ“.

Иницијативом Милана Радоњића, учитеља и Вука Милошевића, трговца, сазван је збор Радикалне странке за општину Вел. Пчеличку, у срезу левачком. Збору је присуствовало преко 100 чланова странке. Председавао је Милан Радоњић, који је говорио

⁸⁶ *Јавност*, Крагујевац, бр. 136, 8. септембар 1904. године.

⁸⁷ *Самоуправа*, бр. 127, 4. јуни 1907. године.

⁸⁸ *Самоуправа*, бр. 127, 4. јуни 1907. године.

о раду Радикалне странке, о раду владе и скупштине и о опструкцији чланова Самосталне радикалне странке. После њега говорио је и јеромонах Дионисије, старешина манастира Ралетинца. Он је позвао на слогу и преданост у раду за Радикалну странку „*која ради на углед и добро целе земље*“. После њихових говора, извршен је упис 107 чланова. За председника Месног одбора изабран је Милан Радоњић, за потпредседника Аврам Милашиновић, за чланове: Вук Милошевић, Љуба Милетић и Тимотије Весовић. За секретара изабран је Миладин Милашиновић. Сви чланови месног одбора били су из Великих Пчелица.⁸⁹

Радикали среза левачког одржали су почетком маја 1907. године, конференцију, на којој је председавао Михаило Косовљанин, индустријалац из Јагодине. Потпредседници конференције били су Пера Јовановић из Драгова и Љуба Радојевић из Слатине, док је за секретара изабран Богосав Вукићевић, учитељ из Опарића. На конференцији су говорили, о свом раду у Народној скупштини, посланици ове странке Михаило Косовљанин, Настас Петровић и Андра Цветковић. После њихових говора и говора још неколико страначких првака из Левча, конференција је донела одлуку, којом је одобрен рад радикалске владе и посланика Радикалне странке, а осуђен је поступак посланика из Самосталне радикалне странке, који су опструкцијом, без икаквог разлога, покушали да ометају рад Народне скупштине. Исказана је нада да ће скупштина наћи начина да сузбије штетне опструкције самосталаца и да ће очувати парламентарни живот у Србији.⁹⁰

Конференција Радикалне странке среза беличког, такође је 16. маја 1907. године, осудила опструкцију Самосталне радикалне странке и подржала рад владе.⁹¹

Опструкцију чланова Самосталне радикалне странке у Народној скупштини, осудили су и чланови Радикалне странке среза темничког на конференцији одржаној крајем маја 1907. године у Варварину. У резолуцији донетој на том скупу, одобрава се рад владе и скупштинске већине и осуђује рад групе Самосталне радикалне странке. Истовремено се изражава нада да ће да се стане на пут непатриотском раду чланова Самосталне радикалне странке. Резолуцију су потписали: Мар. Ђорђевић, председник радикалног под-одбора среза темничког, потпредседници Јанић Мојсиловић, Влад. Вучић, Борко Боикић и Нов. С. Јовановић, секретар Драг. Н. Радојевић, и чланови: Милан С. Драгић, Милан Сврзић, Миладин Маринковић, Тома Гагић, Веља Ђорђевић, Вукосав Багабановић, Димитрије Рајић, Драгутин Петровић, Љубомир Петронијевић, Милан Цекић, Александар Антић, Павле Милетић, Миладин Ковачевић, Светозар Хајдуковић, Огњан Вељић, Јовица Срејић, Јанићије Радојловић, Владимир Јовановић, Никола Топаловић, Милан Петровић, Никодије Петровић, Божан Ћирковић, Милорад Јовановић, Радоје Ракић, Јаћим Јовановић, Никола Томић, Смиљко Милосављевић, Владимир Томић, Марко Лазаревић, Драгутин Коларовић, Владисав Јовановић, Мирко В. Томић, Спаса Милосављевић, Миленко Петровић, Маринко и Димитрије Цветановић, Јова Станковић, Станоје Димитријевић, Иван Радивојевић, Милан Цанић, Стеван Станковић, Милош Миловановић, Цветко Марковић, Милан Јаћимовић, Милутин Тодоровић, Милан Марковић, Радомир Петровић, Мијаило Савић, Мијаило Деспотовић, Радисав Алексић, Станоје Рашић, Станоје Јоксимовић, Пера Ђорђевић, Новица Петровић, Стојадин Здравковић, Ђ. К. Шубрановић, Алекса Марјановић, Андреја Анђелковић, Милан Матић, Милан Миловановић, Милија Марковић, Миладин Радојевић, Стојан Дивнић, Владислав

⁸⁹ Самоуправа, бр. 121, 26. мај 1907. године.

⁹⁰ Самоуправа, бр. 104, 7. маја 1907. године. (5026, постоји списак учесника)

⁹¹ Самоуправа, бр. 113, 17. маја 1907. године.

Живић, Миладин Петровић, Радоје Николић, Пна Живановић, Живко Јевтић, Вељко Мутавцић, учитељ, Димитрије Тодоровић, учитељ, Светозар рајић, Ђорђе Николић, Сима Анђелковић, Обрен Јовановић, Милан Марковић, Јеврем Миленковић, Гвозден Јевтић, Миленко Даниловић, Станоје Митић, Богосав Крстић, Драгутин Антић, Милан Ристић.⁹²

Да би оповргао нападе, да је либерал или напредњак, Матеја Јевтић, кмет села Слатине у срезу левачком, дао је изјаву, у којој је навео: „...за све време борио сам се по начелима радикалне странке, где сам увек био десно крило неумрлог Димитрија Катића и осталих радикалних првака Левча и Ресаве; и, такав остао сам и остајем са мојом кућом док сам жив“.⁹³

Ђорђе Лазић, Јован З. Костић и Стојан Петровић, сви из Катунa, упутили су априла 1907. године, молбу да буду примљени у Месни одбор Радикалне странке, јер су престали да буду чланови Национално-либералне странке.⁹⁴

Љубомир Гилић из Јагодине објавио је 1. маја 1907. године да престаје бити члан Напредне странке, и упутио је молбу Главном одбору Радикалне странке да буде примљен за члана странке. У Напредној странци обављао је дужност благајника окружног одбора.⁹⁵

Конференција омладине Радикалне странке у Јагодини, ради организовања, одржана је 20. маја 1907. године. Конференцију је отворио Јоца Јовановић, професор. Говорио је о историји Радикалне странке и о васпитној улози омладине Радикалне странке у народу. После Ј. Јовановића говорио је Милош Цукавац, практикант суда. Говорио је о историји Радикалне странке, о раду и програмима Либералне и Напредњачке странке. За расцеп у Радикалној странци оптужио је групу, која је била незадовољна својим положајем у странци, а не радом странке. Нарочито је похвалио рад странке у борби за економску смосталност од Аустро-Угарске. На крају су присутни позвани да приступе организацији омладине Радикалне странке у Јагодини. Тада су се уписали: Влада А. Милић, обућар, Владислав Ристић, поштар, Радисав Лучић, практикант, Драг. А. Милић, поштар, Стеван Вељковић, земљорадник, Божидар Јевремовић, абација, Драгомир Марисављевић, поткивач, Милосав Милутиновић, пошт. приправник, Раде Марковић, трг. помоћник, Љубомир Николић, практикант, Војислав Ристић, трговац, Бранислав Миловановић, трговац, Драгутин Џамић, припр. железн., Милутин Стефановић, књијар, Јован Васић, служ. поште, Радосав Костић, служ. поште, Крста Пајевић, земљорадник, Драг. Узуновић, практикант, Света Радојковић, трговац, Радоје Вуловић, практикант, Никодије Милишић, контролор, Бора Вукомановић, Милош Цукавац, практикант, Милан Петровић, чин. Управе фондова, Живојин С. Јанковић, пор. помоћник, Никола Поповић, порезник, Милан Богдановић, кафеџија, Владимир Павловић, адвокат, Никола Стаменковић, кафеџија, Момчило Ристић, економ, Сава Радуловић, земљорадник, Војислав Ђорђевић, мелцер пиваре, Драгомир Микић, пиварски рдник, Цветко Павловић, касапин, Душан Марковић, сапунџија, Мијаило Стојковић, трговац, Војислав Гавриловић, Душан Ђорђевић, поткивач, Радмило Радојковић, трговац, Божа Митровић, трговац, Душан Милојевић, поткивач, Данило Вељковић, прегледач.⁹⁶

На општинским изборима у Јагодини 1908. године Радикална странка истакла је Милана Раденковића за кандидата за председника општине, за кметове Ђоку Најдановића,

⁹² Самоуправа, бр. 128, 5. јуни 1907. године.

⁹³ Самоуправа, бр. 147, 29. јуни 1907. године.

⁹⁴ Самоуправа, бр. 93, 22. април 1907. године.

⁹⁵ Самоуправа, бр. 126, 2. јуни 1907. године.

⁹⁶ Самоуправа, бр. 123, 29. мај 1907. године.

сапунцију, Владимира Павловића, бакалина и Стевана Вељковића, ћевабцију. За одборнике радикали су предложили: Илију Вукићевића, свештеника, Николу Михајловића, кафецију, Марка Ђорђевића, управ. Јагодинске штедионице, Милана Голубовића, управ. Пор. Одељења, Владимира Павловића, адвоката, Милету Марковић, бакалина, Николу Ристића, трговца, Аксентија Милићевића, обућара, Милутина Савића, трговца дрвима, Стевана Димића, касапина, Димитрија Димитријевића, учитеља, Милосава Николића, бакалина, Сретена Стојковића, пиљара, Павла Николића, бив. кафеције, Живојина Мрјановића, фијакеристе, и Милета Настића, кафеције. За њихове заменике предложени су: Зарија Веселиновић, бакалин, Владимир Митровић, шпекулант, Анђелко Кузмановић, кафеција, Никола Ћирковић, земљоделац, Драгутин Здравковић, земљоделац, Душан Марковић, сапунција, Ђорђе Милојевић, поткивач, Ђока Крстић, кафеција. За заменика контролора листе постављен је Светозар Стојковић, бив. бакалин.⁹⁷

У току септембра 1910. године извршене је реорганизација странке у округу. На састанку радикалских посланика у народној скупштини и окружне скупштине округа Моравског, донете су одлуке о формирању Клуба радикалских посланика, чији су чланови сви окружни посланици. За председника клуба изабран је Марко Ђорђевић, за потпредседника Љуба Радојевић и за секретара Тома Раденковић. Истовремено је формиран и Радикалски окружни клуб, чији су чланови народни радикални посланици из округа, радикални окружни посланици и чланови окружног радикалског збора. За председника овог одбора изабран је Михајло Косовљанин, за потпредседника Пера Јовановић из Драгова и за секретара Радивоје Никодијевић из Крушара.⁹⁸ Седнице овог клуба требале су да се сазивају пре састанка Народне скупштине, окружних скупштина и поводом свих важнијих догађаја у земљи. Главни обор странке је одлучио, да се 21 и 22. новембра 1911. године, у Београду, одржи Земаљска радикална конференција. На Конференцији је требало утврдити нацрт измене статута странке, да се да мишљење о потреби и правцу ревизије програма, да се утврди програм рада Главног Радикалног скупа странке, да се утврде кандидати Главног одбора и дан сазивања Главног Радикалног скупа. Из Моравског округа на конференцији су били присутни: Богомир Љ. Петровић, свештеник из Великог Поповића, Богдан Михаиловић, земљоделац из Горњег Штипља, Владислав Вучић, земљоделац из Варварина, Лазар Вељковић, трговац из Свилајнца, Марко Ђорђевић, председник општине из Јагодине, Михајло Косовљанин, индустријалац, народни посланик и члан Главног одбора из Јагодине, Михајло Мартинац, адвокат из Ђуприје, Никодије С. Милетић, економ и народни посланик из Параћина, Пера Јовановић, земљоделац из Драгова и Стојан Петковић, трговац из Свилајнца.⁹⁹

⁹⁷ Завичајни музеј Јагодина, Збирка плаката.

⁹⁸ Завичајни музеј Јагодине, Грађанске странке, фонд IV, кутија 3.

⁹⁹ *Рад Земаљске радикалне конференције одржане 21. и 22. новембра 1911. године у Београду*, стенографске белешке, Београд, 1912, стр. 5-8.

Јагодински радикални подмладак – Група млађих чланова Радикалне странке у Јагодини, снимак од 11. августа 1911. године

Прву седницу после конституисања Месни одбор Радикалне странке за Јагодину одржао је 23. октобра 1911. године. На тој седници присутни су се zaloжили да се ојача рад месног одбора и да се покрене један партијски лист. Због неслагања око покретања листа између председника одбора Марка Ђорђевића и Николе Перчевића, решено је да се сазове посебна конференција на којој би се донела одлука о покретању листа.¹⁰⁰

На земаљској конференцији Радикалне странке одржаној у Београду 21. и 22. новембра 1911. године, на којој је усвојен Статут странке, присуствовали су из Моравског округа: Андра Ј. Цветковић, трговац и народни посланик из Рековца, Богомир Љ. Петровић, свештеник из Великог Поповића, срез деспотовачки, Богдан Михаиловић, земљорадник из Горњег Штипља, срез белички, Никодије С. Милетић, економ и народни посланик из Параћина, Пера Јовановић, земљорадник из Драгова, срез левачки, Стојан Петковић, трговац из Свилајнца.¹⁰¹

На збору Радикалне странке за Јагодину, који је одржан 27. маја 1912. године у *Шареној кафани*, извршен је избор кандидата за председника општине. Збор је изабрао за председавајућег Марка Ђорђевића, за потпреседнике Ђуру Спасића, механицију и Аксентија Милићевића, за секретара Богосава Спасића, општинског деловођу и за овераче записника Милутина Савића, трговца, Душана Јанковића, трговца и Свету Радојковића, трговца. Кандидовање су извршили чланови месног одбора, три кмета општинског суда и

¹⁰⁰ ЗМЈ, Фонд IV, кутија 3.

¹⁰¹ *Рад Земаљске радикалне конференције одржане у Београду 21. и 22. новембра 1911. године*, Београд 1912, 7-8.

чланови које је изабрао збор: Ђура Спасић, Аксентије Милићевић, Милан Раденковић, после његовог одбијања изабран је Младен Вукићевић, касапин, Душан Јанковић, Владимир Павловић, адвокат, Милорад Павловић, судија, Драгомир Петровић, кафеџија, Антоније Ристић, пекар, Никола Ристић, трговац и Душан Марковић. Збор је кандидовао Милана Голубовића. На истом збору изабран је за председника кандидатске листе Марко Ђорђевић, а за заменика Никола Перчевић, адвокат.¹⁰² За исте општинеске изборе једна друга група радикала кандидовала је Милана Д. Раденковића за председника општине.¹⁰³

На скупштинским изборима у Моравском округу, одржаним 1. априла 1912. године било је четири кандидатских листа. У округу је било уписано укупно 39.667 гласача, а гласало је 28.790 гласача. Листа Симе Перића, трговца из Рековца и Милутина Ценића, бившег средског начелника из Јагодине добила је 5,292 гласа; листа Драгише Лапчевића, новинара из Београда и др Драгише Ђурића, доцента Универзитета из Београда 3.346 гласова; листа Михајла Косовљанина, индустријалца из Јагодине и Настаса Петровића, министра на расположењу из Београда 11.987 гласова и кандидатска листа Симе Д. Катића, окружног инжињера из Ћуприје и Живојина Златановића, адвоката из Јагодине 8.164 гласа. За посланике су изабрани: Михајло Ј. Косовљанин, Андра Цветковић, трговац из Рековца, Чеда Урошевић, дел. окр. одбора из Крушевца, Богдан Ј. Михајловић из Горњег Штипља, Сима Д. Катић, Гаја Милорадовић из Деспотовца и Сима Перић, трговац из Рековца. За Посланике са нарочитим условима постављени су Живојин Златановић, адвокат из Јагодине и Настас Петровић.¹⁰⁴

На скупштинским изборима одржаним 1. априла 1912. године у Јагодини победио је Марко Ђорђевић, управник штедионице из Јагодине. Он је добио 386 гласова. Јагодина је имала укупно по бирачком списку 858 бирача. На изборима је гласало 689 бирача, и то за: Милутина Аранђеловића, земљомера из Јагодине 32, за листу Драгутина Пећића, адвоката из Београда 234, Петра Андрејевића, трговца из Јагодине, 37 бирача.¹⁰⁵

На истим изборима у Параћину победила је листа Симе Микића, трговца из Параћина са добијених 529 гласова. Параћин је имао 1.098 уписаних гласача, од којих је гласало њих 789. На изборима је учествовао Боривоје Кнеселац, који је добио 32 гласа, Владислав Бошковић, адвокат из Београда, који је добио 180 гласова и Павле Марјановић, трговац из Параћина, који је добио 26 гласова.¹⁰⁶

На скупштинским изборима у Ћуприји победио је Жика Микић, трговац из Ћуприје са 467 гласова. Према бирачком списку у Ћуприји је био уписан 991 гласач. Од њих је гласало 880 гласача. Осим Жике Микића, гласове су добили: листа Бошка Стојановића, пекара из Ћуприје 9 гласова; листа Стевана Ј. Петровића, абације из Ћуприје 13 гласова и листа Милосава Радојковића, трговца из Ћуприје 348 гласова.¹⁰⁷

У Свилајнцу на изборима од 1. априла 1912. године победио је Драгољуб С. Илић, трговац из Свилајнца. Од укупно уписаних 939 гласача гласало је њих 892. Кандидатска листа Драгољуба С. Илића добила је 461 глас, кандидатска листа Стојана А.

¹⁰² ЗМЈ, Фонд IV, кутија 3.

¹⁰³ ЗМЈ, Збирка плаката.

¹⁰⁴ *Српске новине*, бр. 77, од 6. априла 1912. године.

¹⁰⁵ *Српске новине*, бр. 75, од 4. априла 1912. године.

¹⁰⁶ *Српске новине*, бр. 75, од 4. априла 1912. године.

¹⁰⁷ *Српске новине*, бр. 76, од 5. априла 1912. године.

Петковића, трговца из Свилајнца 421 глас, кандидатска листа Свете Ковачевића, геомет. пуномоћника из Београда 40 гласова.¹⁰⁸

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

¹⁰⁸ *Српске новине*, бр. 80, од 10. априла 1912. године.